Griffier van de Staten

Geleidebrief informatief

Provincie Zeeland

Naam voorstel **15002339**	**Brief met nota van Dierenbescherming Verenigingsbureau van 12 februari 2015 met oproep om pluimveesector ruimtelijk weerbaarder te maken tegen vogelgriep**		
Betreft vergadering	Commissie Ruimte, Ecologie en Water		27 februari 2015
Te verzenden aan	SIS: commissie REW		
Verzenddatum	12 februari 2015		
Commissiegriffier	Alma van Wallenburg	0118 - 63 12 65	ac.v.wallenburg@zeeland.nl
Statenadviseur	Simon de Visser	0118 – 63 15 94	s.de.visser@zeeland.nl
Inhoudelijk ambtenaar	Erik de Koning	0118 – 63 19 27	ew.de.koning@zeeland.nl
Verantwoordelijk bestuurder	C.M.M. Schönknecht-Vermeulen		

Inhoudelijk	
Aanleiding	Uitbraak vogelgriepcrisis en genomen maatregelen; oproep Dierenbescherming aan PS om pluimveesector ruimtelijk weerbaarder te maken tegen vogelgriep. De Dierenbescherming geeft in bijgevoegde nota concrete voorstellen om de pluimveesector weerbaarder te maken onder meer door het opnemen van regelgeving in o.a. het provinciale Omgevingsplan.
Bevoegdheid	PS
Toelichting	
Overige informatie	De commissie REW heeft op 16 januari 2015 het statenvoorstel startnotitie herziening Omgevingsplan Zeeland 2012-2018 behandeld. Dit statenvoorstel bevatte de procedurele afspraken. PS voeren de inhoudelijke discussie over de thema's van het Omgevingsplan a.h.v. de kader- en beleidsnota. De kadernota verschijnt medio juni 2015.

Aan Provinciale Staten

Geachte Staten,

De vogelgriepcrisis lijkt voorbij. Twee-en-een-halve maand en 22.500 'geruimde' eenden en 322.500 'geruimde' kippen later, is afgelopen zondag één van de laatste maatregelen, de ophokplicht opgeheven. De Staatssecretaris van Economische Zaken laat nog een evaluatie doen van de aanpak van deze crisis, maar alleen een evaluatie of de getroffen maatregelen goed en proportioneel waren is niet voldoende. Vogelgriep is een natuurverschijnsel dat steeds weer terug zal komen en we kunnen niet iedere keer maar weer tienduizenden kippen, eenden en kalkoenen voortijdig doden en vernietigen alsof het wegwerpartikelen zijn. Daarom is het zaak de pluimveesector weerbaarder te maken tegen de vogelgriep.

In bijgaande nota doet de Dierenbescherming tien concrete voorstellen om de pluimveesector weerbaarder te maken. Wij willen in het bijzonder de aandacht van uw Staten vragen voor de ruimtelijke situering van pluimveebedrijven. Uw Staten kunnen in de provinciale omgevingsvisie en in de provinciale verordening ruimte de situering van pluimveebedrijven sturen en daardoor bijdragen aan vermindering van de kans op vogelgriep in deze bedrijven. Concreet roepen wij u op de volgende maatregelen te nemen, welke in bijgaande nota nader worden toegelicht.

Pluimveebedrijven weghalen uit resp. niet vestigen in gebieden met veel watervogels
Vogelgriep kan o.a. in pluimveebedrijven geïntroduceerd worden door trekkende watervogels uit het Nabije en Verre Oosten die het virus bij zich dragen. De uitbraken die we in de laatste jaren in Nederland hebben gehad, vallen vaak samen met het vogeltrekseizoen en zijn dikwijls in de buurt van waterrijke gebieden met veel watervogels.

➔ *Daarom verzoeken wij uw Staten om te regelen dat nieuwe pluimveebedrijven zich niet in de buurt van grote wateren mogen vestigen. Voorts is het zaak te regelen dat bestaande pluimveebedrijven in de buurt van grote wateren zich niet meer mogen uitbreiden en gesloten of verplaatst gaan worden.*

Grote concentraties van pluimveebedrijven afbouwen
In Nederland zijn een paar grote concentraties van pluimveehouderij. Zo zit een derde van de pluimveehouderij in Venray en omgeving en een derde in Barneveld en omgeving. Als in een pluimveebedrijf in zo'n concentratiegebied vogelgriep uitbreekt zal het virus heftig om zich heen grijpen. In 2003 is dit gebeurt en moesten op meer dan 1.000 boerderijen ruim 30 miljoen kippen, eenden en kalkoenen worden 'geruimd'.

➔ *Wij dringen er bij uw Staten op aan concentraties van pluimveehouderij af te bouwen door hierin geen nieuw vestiging en uitbreiding meer toe te staan, alsmede uitplaatsing naar minder pluimveerijke gebieden te stimuleren. Verder is het dringend gewenst tussen pluimveerijke gebieden pluimveevrije zones te creëren en wel van minstens 10 kilometer (dat is de straal die rond een vogelgriepuitbraak wordt getrokken en waarbinnen bestrijdingsmaatregelen worden getroffen).*

Buitenuitlopen beter voor pluimvee en minder aantrekkelijk voor andere vogels maken
Kippen horen buiten te kunnen scharrelen en steeds meer consumenten kopen eieren en kippenvlees van kippen met een buitenuitloop. Buiten is er echter ook een grotere kans op

besmetting met vogelgriep. Om deze kans flink te verkleinen is het zaak dat de uitloop goed wordt ingericht. Kippen hebben graag een uitloop met veel bomen en struiken, want dan voelen ze zich beschut tegen eventuele roofvogels. Tegelijkertijd maken bomen en struiken een uitloop minder aantrekkelijk voor eenden en andere watervogels die het griepvirus kunnen dragen om in die uitloop te landen.

➔ *Daarom vragen wij u te regelen dat bij een omgevingsvergunning voor een pluimvee-uitloop ook eisen gesteld moeten worden voor een goede inrichting van die uitloop.*

Wij verzoeken u uw Provinciale Omgevingsvisie en uw Provinciale Verordening Ruimte in vorenstaande zin aan te passen en zo mee te helpen de Nederlandse pluimveehouderij weerbaarder te maken tegen vogelgriep. Uw reactie zien wij met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,

Bert van den Berg
Programma manager veehouderij / Program manager farm animals

bert.van.den.berg@dierenbescherming.nl
Aanwezig op ma/di/wo/do/vr (even weken)

Dierenbescherming
Verenigingsbureau
Scheveningseweg 58
Postbus 85980, 2508 CR Den Haag
www.dierenbescherming.nl

Steun HET WERK VAN DE DIERENBESCHERMING ›

Volg ons

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

Diervriendelijker aanpak vogelgriep

Geef ze een griepprik en een betere uitloop

Colofon

Auteur(s) Marijke de Jong en Bert van den Berg

Datum 10 februari 2015

Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren
Scheveningseweg 58
Postbus 85980
2508 CR Den Haag
T 088 81 13 000
www.dierenbescherming.nl

© Copyright Dierenbescherming 2014

Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren.

Diervriendelijker aanpak vogelgriep

Geef ze een griepprik en een betere uitloop

Inhoud

1	**Vogelgriep: waar hebben we het over?**	**5**
1.1	Wat is vogelgriep?	5
1.2	Uitbraken van vogelgriep in Nederland	5
1.3	Hoe wordt vogelgriep tot nu toe aangepakt?	6
1.4	Wat vindt de Dierenbescherming van de aanpak van vogelgriep?	7
2	**Naar een diervriendelijker aanpak van de vogelgriep**	**9**
2.1	Maatregelen om de weerstand van pluimvee te vergroten	10
2.2	Ontwikkelen en toepassen van vaccins tegen vogelgriep	10
2.3	Insleep van vogelgriep door menselijk toedoen tegengaan	11
2.4	Het zo diervriendelijk mogelijk weren van ratten en muizen	12
2.5	Buitenuitlopen beter voor pluimvee en minder aantrekkelijk voor andere vogels maken	13
2.6	Pluimveebedrijven weghalen uit / niet vestigen in gebieden met veel watervogels	14
2.7	Grote concentraties van pluimveebedrijven afbouwen	15
2.8	Verminderen vogelgriepslachtoffers door verkleinen stallen en koppels	16
2.9	Meer opvangcapaciteit op broederijen en leghenopfokbedrijven	17
2.10	Diervriendelijker aanpak vogelgriep internationaal aankaarten	18
3	**Stappenplan voor diervriendelijker aanpakken vogelgriep**	**20**
Bijlage 1	**Pluimvee geruimd bij vogelgriep sinds 2003**	**21**

1 VOGELGRIEP: WAAR HEBBEN WE HET OVER?

1.1 Wat is vogelgriep?

Vogelgriep (officieel Aviaire Influenza en kortweg AI) is, zoals de naam al aangeeft, een ziekte die onder vogels voorkomt. De ziekte wordt veroorzaakt door een virus, waarvan verschillende varianten bestaan. Deze varianten worden aangeduid met een 'H' en een 'N' waarde. Er zijn op dit moment 16 H-typen (1-16) en 9 N-typen (1-9) bekend. Van het virus bestaan laag- en een hoog pathogene (= laag en hoog ziekteverwekkende) varianten; Laag Pathogene Aviaire Influenza (LPAI) en Hoog Pathogene Aviaire Influenza (HPAI).

Met vogelgriep besmette vogels scheiden het virus uit via de luchtwegen, oogvocht en via de mest. Verspreiding van de ziekte kan plaatsvinden via direct contact tussen vogels of indirect via de lucht of door blootstelling aan besmet materiaal, zoals mest, voer, kratten en andere transportmiddelen.

Voor zover bekend zijn niet alle vogels gevoelig voor vogelgriep. In elk geval gevoelig zijn hoenderachtigen (kippen, kalkoenen, fazanten, kwartels, parelhoenders) en watervogels (eenden, ganzen, zwanen). Ook van waadvogels, strandvogels, loopvogels (struisvogels, nandoes, emoes) en spreeuwen is bekend dat ze gevoelig zijn voor de vogelgriep.

De effecten van het laag pathogene virus variëren van zeer lichte verschijnselen tot ernstige ziekte. Kenmerken van LPAI zijn o.a. milde tot zware ontstekingen aan de luchtpijp, daling van de eiproductie en een gezwollen kop.
Er is altijd het risico dat een laag pathogene variant verandert in een hoog pathogene variant, reden waarom ook vroegtijdig ontdekken en bestrijden van een laag pathogene variant erg belangrijk is.

Hoog pathogene varianten behoren tot nu toe altijd tot de typen H5 of H7. Tot de kenmerken van HPAI behoren verminderde eetlust, slechtere eiproductie, nervositeit, opgezwollen en verkleurde kammen/lellen, ontstekingen aan de luchtwegen, hoesten, niezen en diarree. De sterfte is hoog en het risico van verandering van het virus waardoor het besmettelijk wordt voor de mens is aanwezig.

1.2 Uitbraken van vogelgriep in Nederland

Vogelgriep komt veel voor in het Verre en Nabije Oosten, Rusland, Oekraïne, etc. Trekkende watervogels kunnen het virus uit die gebieden meenemen naar Nederland. Ook transport van vogels en transportmiddelen kunnen het virus verspreiden. Eén gram mest, bijvoorbeeld klevend aan een veewagen, is voldoende om 10 tot 100 miljoen kippen te infecteren. Daarnaast vormt de (illegale) import van siervogels een risico. Tot slot kan verspreiding ook plaatsvinden via stof in de lucht.

Bij de laatste grootschalige uitbraak van vogelgriep in Nederland in 2003 (een HPAI H7N7) werden op meer dan 1.000 boerderijen ruim 30 miljoen kippen, eenden en kalkoenen gedood en vernietigd. 89 mensen werden positief gevonden voor het virus in Nederland, en er was één dode te betreuren.

In de 10 jaren tussen 2003 en 2014 zijn er veelvuldig incidentele uitbraken geweest. Steeds ging het daarbij om laag pathogene varianten op één of enkele pluimveebedrijven. Steeds werden de getroffen dieren gedood en vernietigd en moesten bedrijven met uitloop voor hun dieren naar buiten die uitloop sluiten en hun pluimvee ophokken.

In november 2014 werd Nederland opnieuw getroffen door enkele uitbraken van hoog pathogene vogelgriep. In het hele land werd uit voorzorg het pluimvee opgehokt, werden vervoersbeperkingen ingesteld en mochten geen kuikens meer aan pluimveebedrijven worden geleverd. Uiteindelijk werden op 8 pluimveebedrijven 22.500 eenden en 322.500 kippen ‘geruimd’.

Er zitten anno nu in Nederland op circa 2.000 pluimveebedrijven 142 miljoen kippen. Die leven onder de voortdurende dreiging dat er vogelgriep uitbreekt en dat hun leven daardoor nog verder beknot wordt en ze voortijdig worden gedood.

1.3 Hoe wordt vogelgriep tot nu toe aangepakt?

Voor het bestrijden van vogelgriep hebben we te maken met richtlijnen van de Office International des Épizooties (OIE, de Wereld diergezondheidsorganisatie) en geldt de Europese vogelgrieprichtlijn 2005/94/EG. De regels van de OIE, waar ruim 180 landen over de hele wereld bij zijn aangesloten, zijn niet bindend maar spelen wel een belangrijke rol in het internationale handelsverkeer. De Europese vogelgrieprichtlijn is voor de EU-lidstaten wel bindend. In Nederland is deze richtlijn omgezet in regels in de Wet Dieren. Voor de bestrijding heeft Nederland een crisisdraaiboek vastgesteld. Uitbraken en de maatregelen daartegen worden wekelijks aan het veterinair comité van de EU voorgelegd.

Als een pluimveehouder of een dierenarts bovenmatig veel ziekte en sterfte in een stal ziet en vermoedt dat het om vogelgriep gaat, is hij verplicht dit bij de NVWA (Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit) te melden. Het ‘verdachte bedrijf’ wordt direct afgesloten en er worden bloedmonsters genomen die door het Centraal Veterinair Instituut (CVI) in Lelystad worden getest op vogelgriep.

Is het bedrijf daadwerkelijk besmet met vogelgriep, dan begint de rijksoverheid direct met de bestrijding. Alle vatbare dieren op het bedrijf worden ‘geruimd’, dat wil zeggen ter plekke gedood en vervolgens ter vernietiging afgevoerd. Bedrijven in de omgeving krijgen een afschermplicht (ook wel ophokplicht genoemd) om contact tussen pluimvee en wilde vogels te voorkomen. Vaak wordt ook een transportverbod afgekondigd in een bepaalde straal (meestal 3 of 10 kilometer) rond het besmette bedrijf. Transporten van pluimvee, eieren en broedeieren, pluimveevoer, pluimveemest en bodemstrooisel uit pluimveestallen van en naar boerderijen met pluimvee wordt verboden, of alleen nog één-op-één toegestaan, om te voorkomen dat bijvoorbeeld een veevoerwagen het griepvirus van de ene naar de andere boerderij overbrengt.

Bij een uitbraak van laag pathogene vogelgriep beperken de maatregelen zich meestal tot het getroffen pluimveebedrijf en pluimveebedrijven in de directe omgeving. Bij een uitbraak van een hoog pathogene variant worden in een groter gebied, of zelfs in het hele land, maatregelen afgekondigd.

De EU betaalt 50% van de bestrijdingskosten, inclusief de vervanging van de dieren. In Nederland betalen de pluimveehouders de andere 50% (via het zogenaamde Diergezondheidsfonds) tot een bepaald maximum van € 20 miljoen. Daarboven betaalt de Nederlandse overheid de kosten. De zogenaamde gevolgschades worden niet vergoed, die zijn voor risico en rekening van de ondernemers in de pluimveehouderij.

1.4 Wat vindt de Dierenbescherming van de aanpak van vogelgriep?

Bij een uitbraak van vogelgriep zit er niets anders op dan dat de rijksoverheid maatregelen treft en uitvoert om verdere verspreiding van het vogelgriepvirus te voorkomen. Maar volgens de Dierenbescherming kan en moet er veel meer gedaan worden ter voorkoming van vogelgriep en kunnen en moeten uitbraken diervriendelijker worden bestreden.

De Dierenbescherming is tegen het preventief ruimen van gezonde dieren. Vooral als er goede alternatieven beschikbaar zijn. Daarnaast stelt de Dierenbescherming het welzijn van dieren voorop. Dieren die beschikken over een vrije uitloop naar buiten hebben een beter welzijn. Maatregelen als het langdurig ophokken van pluimvee tasten dit welzijn aan. Er moeten maatregelen worden getroffen die symptoombestrijding als ophokken tegengaan, zoals preventieve vaccinatie en goed inrichten en onderhouden van de uitloop. Ook bij vogelgriep geldt immers: voorkomen is beter dan genezen.

De Dierenbescherming heeft in de discussie na de grote vogelgriep uitbraak in 2003 en in de discussies in de jaren daarna een aantal oplossingen aangedragen waarvan ze wil dat deze verder onderzocht en vervolgens doorgevoerd worden, zoals:

- Het preventief vaccineren van pluimvee. Dit vraagt om goede vaccins en acceptatie hiervan in binnen- en buitenland;
- Fokken van robuustere dieren met een sterker natuurlijk afweersysteem;
- Weren van watervogels via een betere inrichting van uitlopen;
- Minder transport van pluimvee;
- Goede menselijke hygiëne om insleep van het vogelgriepvirus door de mens te voorkomen.

In hoofdstuk 2 van deze notitie leest u voorstellen om deze en andere ideeën van de Dierenbescherming in de praktijk te gaan realiseren.

Het doden humaner aanpakken

De Dierenbescherming heeft in 2003 en in de jaren daarna grote kritiek gehad op de wijze waarop het pluimvee op besmette bedrijven werd ‘geruimd’. Onduidelijk was wat de beste en minst dieronvriendelijke manier van ‘ruimen’ was, wat heeft geleid tot veel onnodig dierenleed. Het ruimen gebeurde door de dieren te vangen en in een container met dodelijk gas te stoppen, of door de stal dicht te maken en hier gas in te pompen. Gasconcentraties waren niet goed

afgestemd, waardoor veel dieren na een aantal uren nog steeds leefden, maar wel met zwaar geïrriteerde slijmvliezen en onder veel stress.
Uiteindelijk hebben wetenschappers van Wageningen Universiteit en Research een methodiek ontwikkeld waarbij het pluimvee in de stal eerst wordt bedwelmd met een lage concentratie CO2 en vervolgens wordt gedood met een hoge concentratie CO2. Deze methodiek zou bij de ruimingen tijdens de laatste uitbraken - naar het oordeel van de Dierenwelzijnscommissie belast met toezicht op het dierenwelzijn - tijdens dierziekte-uitbraken redelijk goed gewerkt te hebben.

Uiteraard blijft de Dierenbescherming van mening dat al het mogelijke moet worden gedaan om vogelgriep te voorkomen en het doden van pluimvee bij een vogelgriepuitbraak zoveel mogelijk te beperken.

Betere bescherming hobbykippen
Bij de grote uitbraak in 2003 werd niet alleen commercieel gehouden pluimvee ‘geruimd’, ook particulieren in de uitbraakzones moesten hun hobbymatig gehouden pluimvee ter doding en vernietiging aanbieden. Hiertegen kwam massaal verzet. Menig particulier liet zijn kippen onderduiken om aan doding te ontsnappen.
In de evaluatie van de uitbraak in 2003 is besloten in het vervolg de dieren van hobbyhouders zoveel mogelijk buiten schot te laten en hiervoor is ook de instemming van de Europese Unie verkregen. Zo worden tegenwoordig hobbydierhouders alleen nog opgeroepen hun pluimvee tijdens een uitbraak binnen te houden, maar niet meer hiertoe verplicht. Daarnaast hoeven gezonde hobbykippen niet meer preventief te worden ‘geruimd’, maar mogen ze blijven leven. De Dierenbescherming vindt dit een stap in de goede richting, maar vindt dat dit voor alle pluimvee zou moeten gelden, ongeacht of het hobbymatig of commercieel wordt gehouden.

2 NAAR EEN DIERVRIENDELIJKER AANPAK VAN DE VOGELGRIEP

Dieren zijn geen wegwerpartikelen. We kunnen door ons gehouden dieren niet steeds onbeschermd blootstellen aan risico's op uitbraken van ernstig besmettelijke ziektes, en als er dan eens zo'n ziekte uitbreekt, deze dieren met tienduizenden tegelijk doden en vernietigen. Dat is niet hoe je in een beschaafde samenleving met dieren wilt omgaan. Dieren zijn wezens met gevoel en hebben een eigen waarde los van menselijke belangen. In onze samenleving is zelfs wettelijk vastgelegd in het Verdrag van de Europese Unie en in de Nederlandse Wet Dieren dat we met de gevoelens en eigen waarde van dieren zoveel mogelijk rekening moeten houden. We kunnen het ook niet maken de getroffen pluimveehouders keer op keer met een traumatische ervaring, een gedeeltelijke vergoeding van de schade en geruime tijd lege stallen te laten zitten. Zo kun je in een beschaafde samenleving niet met boeren omgaan.

Na de grote vogelgriepuitbraak in Nederland in 2003 zijn er al enkele verbeteringen doorgevoerd, maar nog steeds kost de aanpak van de vogelgriep in ons land, in Europa en in de rest van de wereld onnodig veel dieren voortijdig het leven en doet zo volstrekt onvoldoende recht aan de belangen van mens en dier. Het is aan de belangenorganisaties van de pluimveesector om op te komen voor de betrokken mensen. Als advocaat voor de betrokken dieren wil de Dierenbescherming hierna enkele voorstellen doen om de aanpak van de vogelgriep diervriendelijker te maken. Makkelijke oplossingen zijn er niet, want dan waren die al wel ingevoerd. En menig oplossing heeft verregaande consequenties voor de pluimveesector en zal de nodige tijd en geld vragen om te realiseren. Toch is het jaarlijks doordraaien van tienduizenden dieren geen optie.

De Dierenbescherming stelt de volgende 10 maatregelen voor om tot een diervriendelijker aanpak van de vogelgriep te komen:

1. De weerstand van pluimvee vergroten
2. Vaccins tegen vogelgriep ontwikkelen en toepassen
3. Insleep van vogelgriep door menselijk toedoen tegengaan
4. Het zo diervriendelijk mogelijk weren van ratten, muizen, vogels en insecten
5. Buitenuitlopen beter voor pluimvee en minder aantrekkelijk voor andere vogels maken
6. Pluimveebedrijven weghalen uit / niet vestigen in gebieden met veel watervogels
7. Grote concentraties van pluimveebedrijven afbouwen
8. Verminderen vogelgriepslachtoffers door verkleinen stallen en koppels
9. Meer opvangcapaciteit realiseren op broederijen en leghen opfokbedrijven
10. Diervriendelijker aanpak vogelgriep internationaal aankaarten

Deze maatregelen worden in de volgende paragrafen kort uitgewerkt.

2.1 Maatregelen om de weerstand van pluimvee te vergroten

Tot nu toe is de pluimveefokkerij hoofdzakelijk gericht op verhoging van de pluimveevlees- en eierproductie tegen zo laag mogelijke kosten. Zo lang mogelijk heel veel eieren leggen of heel snel groeien in een korte tijd gaat onder andere ten koste van de weerstand van de dieren tegen ziekten. Een fokkerij moet integraal gericht zijn op robuuste dieren. Dat betekent bijvoorbeeld fokken op een hogere weerstand tegen ziekten, vermijden van fokkerijgerelateerde ziekten en aandoeningen, en fokken op natuurlijk gedrag. Zo kan een beter dierenwelzijn worden gerealiseerd en wordt het pluimvee robuuster en minder snel ziek. Een dergelijk fokkerijbeleid draagt tevens bij aan verdere vermindering van het antibioticagebruik.
Een integraal fokkerijbeleid, gericht op robuustere dieren, zal enigszins ten koste gaan van de productie, maar dat is onvermijdelijk. Het systeem in totaliteit zal robuuster worden en dit zal voordelen opleveren voor dierenwelzijn, draagvlak in de maatschappij en uiteindelijk ook in economisch opzicht.

Ook het totale pluimveehouderijsysteem moet robuuster worden. Door verbeteren van dierenwelzijn, en daarmee gepaard gaand het verminderen van chronische stress, worden de dieren weerbaarder tegen ziekten. De pluimveehouderijsystemen (huisvesting en management) moeten integraal, diergericht ontworpen worden, vanuit de natuurlijke behoeften en het gedrag van dieren, waarbij weerbaarheid tegen ziekten (inclusief fokkerij) wordt meegenomen.[1]
In deze systemen speelt de pluimveehouder ook een grote rol. Met kennis van gedrag en welzijn (inclusief gezondheid) van de dieren, dient de pluimveehouder een bedrijfsvoering toe te passen die recht doet aan de dieren en de omgeving.[2]

2.2 Ontwikkelen en toepassen van vaccins tegen vogelgriep

De eerste jaren na de grote uitbraak van vogelgriep in 2003, waarbij 30 miljoen grotendeels gezonde dieren werden gedood, zijn er diverse maatregelen getroffen om een dergelijke ramp in de toekomst zoveel mogelijk te voorkomen, of in ieder geval de gevolgen ervan te verminderen. Er is gewerkt aan het ontwikkelen en toepassen van vaccins.

In de periode van 2006 tot 2009 was het, met toestemming van de Europese Unie, mogelijk voor houders van hobbydieren en commerciële biologische en vrije uitloop pluimveehouders om hun legkippen preventief te vaccineren tegen vogelgriep. Deze vaccinatie was gericht tegen de variant H5N1. De mogelijkheid om preventief te vaccineren is echter slechts door een enkele biologische legkippenhouder benut. Dit, omdat het niet mogelijk was om de eieren van deze dieren te exporteren.

---

[1] Zie voor diergericht ontwerpen voor legkippen het project Houden van hennen http://www.wageningenur.nl/nl/Expertises-Dienstverlening/Onderzoeksinstituten/livestock-research/Expertisegebieden/Veehouderijsystemen/Projecten/Houden-van-hennen.htm en voor diergericht ontwerpen voor vleeskuikens het project Windstreek http://www.windstreek.org/

[2] Zie voor diergericht management bijvoorbeeld Kipsignalen http://www.groenkennisnet.nl/dierenwelzijnsweb/pages/kipsignalen.aspx

Een werkgroep bestaande uit bedrijfsleven, overheid en Dierenbescherming heeft geprobeerd draagvlak te creëren op de Duitse markt voor eieren van gevaccineerde kippen. Dit is niet gelukt en de activiteiten van de werkgroep zijn na enkele jaren gestaakt.

Na 2009 zijn de activiteiten gericht op het voorkomen van uitbraken van vogelgriep op een laag pitje gezet. Er is geen doorbraak gerealiseerd in de ontwikkeling van een effectief vaccin, dat op een grootschalige wijze, eenvoudig aan een koppel pluimvee kan worden toegediend. Bij alle sindsdien opgetreden uitbraken van (laag pathogene) vogelgriep werd telkens de rigoureuze maatregel van het 'ruimen' van complete stallen met pluimvee toegepast (zie bijlage 1).

Pas in november 2014, toevallig net in de periode van de uitbraak van hoog pathogene vogelgriep, werd bekend gemaakt dat aan de Rijksuniversiteit in Groningen een nieuw vaccin is ontwikkeld, dat in de stal kan worden verneveld en eenvoudig aan een groot aantal kippen tegelijk kan worden toegediend. Het vaccin en de methode van toediening zijn nog niet op grote schaal in de praktijk getest.

Op dit moment is er geen specifiek vaccin aanwezig tegen H5N8. Het duurt enkele maanden om dat te ontwikkelen. Wel bestaan er enkele specifieke H5N1 vaccins, die vooral op basis van eerder voorgekomen H5 stammen zijn ontwikkeld in onder andere Azië en Mexico. Als dergelijke vaccins worden toegediend tegen H5N8 (of een ander H5 virus met een ander N nummer), dan zijn ze minder effectief en worden niet alle virusdeeltjes onschadelijk gemaakt. Gevaccineerde dieren worden dan onvoldoende beschermd en kunnen nog steeds virusdeeltjes uitscheiden.

Vaccinatie tegen vogelgriep biedt nooit 100% zekerheid. Ook bij de griepprik voor mensen is dit niet het geval. De vraag is of we 100% zekerheid moeten blijven eisen. Deze eis, of noem het angst, of bescherming van de export, zal ertoe leiden dat we bij elke uitbraak van laag of hoog pathogene vogelgriep weer overgaan tot het doden en vernietigen van honderdduizenden tot miljoenen dieren. Moreel onaanvaardbaar en zeker niet duurzaam.

De Dierenbescherming vindt dat de ontwikkeling van vaccins tegen vogelgriep en van grootschalige toedieningsmogelijkheden, bijvoorbeeld door middel van verneveling in de stal, met voorrang moet worden opgepakt, bij voorkeur in samenwerking met het buitenland. Ook Duitsland heeft ieder jaar schade van vogelgriep en doet eigen onderzoek. Een bundeling van onderzoek en afstemming van het beleid in Nederland en Duitsland kan tevens het draagvlak in Duitsland vergroten om producten van gevaccineerde kippen te accepteren.

Zodra er een vaccin is ontwikkeld dat voldoende effectief is en grootschalig aan kippen kan worden toegediend, moet er toestemming worden gevraagd aan de Europese Unie om pluimvee preventief te mogen vaccineren (mogelijk met uitzondering van vleeskuikens omdat zij maar heel kort - 35 tot 81 dagen - leven).

2.3 Insleep van vogelgriep door menselijk toedoen tegengaan

Bij de recente uitbraak van vogelgriep in november 2014 zijn alleen bedrijven besmet geraakt, waar de dieren (overwegend legkippen) uitsluitend binnen werden gehouden. De menselijke factor is hierbij de meest aannemelijke oorzaak van de insleep van het vogelgriepvirus in de stal. Om besmetting van meerdere bedrijven tegen te gaan, werden direct de hygiënemaatregelen

voor de pluimveehouderij aangescherpt op het vlak van transport van pluimvee en pluimveeproducten. Ook werd er een bezoekersregeling voor pluimveebedrijven ingesteld.

De pluimveesector heeft in haar private kwaliteitssystemen standaard - ook als er geen vogelgriep in het land is - hygiënevoorschriften opgenomen. Een goede hygiëne op pluimveebedrijven en bij het transport is een belangrijke factor om insleep zoveel mogelijk te voorkomen. Ook contacten tussen bedrijven en vervoer van dieren en producten tussen bedrijven vormen een mogelijk bron van besmetting.

De Dierenbescherming vindt dat de aangescherpte hygiënemaatregelen een vast onderdeel moeten gaan vormen van IKB en andere kwaliteitssystemen voor de pluimveesector. Daarnaast moet de structuur van de pluimveehouderij, met name de onderlinge contacten en uitwisseling van dieren en producten tussen bedrijven en de bezoekers op bedrijven, worden geanalyseerd. Op basis daarvan moet een plan van aanpak worden opgesteld om de zwakke plekken in het systeem weg te werken.

2.4 Het zo diervriendelijk mogelijk weren van ratten en muizen

Muizen en ratten kunnen het vogelgriepvirus bij zich dragen en in een pluimveestal brengen. Aan het weren van deze dieren wordt al veel gedaan. Helaas gebeurt dit ook met gif en klemmen, wat een lange lijdensweg kan betekenen voor de dieren.
Vlak voor de uitbraak van de vogelgriep in november 2014 had het Ministerie van Infrastructuur en Milieu besloten om het gebruik van gif buiten de stal tegen bijvoorbeeld muizen en ratten om milieuredenen te verbieden. Vanwege verzet tegen dit verbod is voor bepaalde soorten gif tijdelijk gebruik tot 2017 toegestaan. Dat uitstel moet benut worden om meer diervriendelijker alternatieven voor gif te ontwikkelen en in de praktijk toe te passen.

Preventie beter dan bestrijden
Bestrijding heeft geen zin als muizen en ratten steeds worden aangetrokken en binnen kunnen komen. Dat is dweilen met de kraan open. Daarom moet eerst en vooral ingezet worden op preventie.

Preventie door juiste werkwijze, zoals:
- Afval in gesloten containers en afsluitbare prullenbakken;
- Voeropslag in een afgesloten ruimte, zoals afsluitbare silo's en tonnen, en zakken voer in goed afgesloten ruimten;
- Zo min mogelijk materiaal wat als nestmateriaal kan dienen voor ratten en muizen laten rondslingeren, maar opbergen in bijvoorbeeld afsluitbare dozen, containers;
- Voerresten en uitwerpselen van het pluimvee regelmatig verwijderen.

Preventie groenvoorzieningen, zoals:
- Het maaien van waterkanten om nestelen van ratten tegen te gaan;
- Gras en struikgewas rond de stal kort gemaaid en gesnoeid houden;
- Beplanting minimaal 1 meter van de buitenmuur van de stal houden. Dit verkleint de mogelijkheden voor ratten en muizen om de stal binnen te komen.

Preventieve aanpassingen aan gebouw, zoals:

- Gaten en kieren dichten, ook bij leidingen die van de ene ruimte naar de andere gaan of van binnen naar buiten lopen. Een muis kan al door een opening van 0,5 centimeter;
- Bijenbekjes aanbrengen in stootvoegen, zodat muizen niet in spouwmuren kunnen komen;
- Zorgen voor automatisch sluitende/dichtvallende deuren;
- Openingen voor het pluimvee naar de buitenuitloop voorzien van een hoge drempel met overstek, makkelijk te nemen voor pluimvee maar niet voor muizen en ratten;
- 's Avonds licht rond de stal laten branden vermindert de aantrekkelijkheid voor muizen en ratten om de stal binnen te gaan en verhoogt hun zichtbaarheid voor roofdieren;
- Verharding (tegels, grind) rond de stal aanbrengen vermindert de aantrekkelijkheid de stal in te gaan.

Preventie bij ver- en nieuwbouw, zoals:

- Zo veel mogelijk voorkomen van holle ruimtes;
- Het liefst geen verlaagde plafonds gebruiken;
- Spouwmuren, systeemplafonds en kruipruimtes van elkaar afsluiten;
- Bijenbekjes aanbrengen in stootvoegen van spouwmuren;
- Een betonrand tot minimaal 50 centimeter in de grond aanbrengen, zodat ratten geen gangen onder de stal door kunnen graven;
- Pas op 1 meter van de stal lage beplanting aanbrengen;
- Verharding (tegels/grind) rondom de stal aanbrengen. Dit vermindert de aantrekkelijkheid om de stal binnen te komen. Als er grind wordt aangebracht, de grindbak zo diep mogelijk in de grond aanbrengen. Ratten vinden het niet fijn om door grind te graven;
- Goede afgesloten opslag van zakken voer, vrij van gaten en kieren en achter een deur met dranger.

Gebruik geen gif of vallen

De Dierenbescherming is geen voorstander van het gebruik van gif of vallen. Ook muizen en ratten zijn levende wezens met gevoel en verdienen bescherming. Ze mogen alleen gedood worden als preventieve maatregelen niet afdoende zijn en de overlast reëel is. Het toepassen van dodingsmethoden waarbij dieren een lange lijdensweg moeten gaan past niet in deze visie. Rodenticiden veroorzaken een langzame en pijnlijke dood voor de dieren doordat ze van binnenuit verbloeden. Ze kunnen ook secundaire vergiftiging veroorzaken doordat andere dieren, bijvoorbeeld roofvogels, een vergiftigde rat of muis opeten.

Als het al nodig is met gif of vallen te werken, moet er worden samengewerkt met een erkend dierplaagbestrijder. Deze kan ook adviezen geven over preventieve maatregelen en over hoe bijvoorbeeld een klapval te plaatsen. De Dierenbescherming is geen voorstander van het idee pluimveehouders na een korte cursus toe te staan zelf gif te gebruiken.

2.5 Buitenuitlopen beter voor pluimvee en minder aantrekkelijk voor andere vogels maken

In een rapport van de Erasmus Universiteit, over een onderzoek naar gevallen van besmetting met vogelgriep in de afgelopen jaren, wordt geconcludeerd dat pluimveebedrijven met vrije uitloop 11 keer meer kans hebben op besmetting met vogelgriep. Dit getal wordt nu door delen van de pluimveesector gebruikt als argument om kippen helemaal geen vrije uitloop naar buiten meer te

geven, of die uitlopen gedurende grote delen van het jaar in verband met de vogeltrek te sluiten. Deze kansberekening is echter gebaseerd op een zeer beperkt aantal uitbraken en brengt dus een grote onzekerheid met zich mee. Uit hetzelfde onderzoek bleek dat kalkoenen 8 maal, en eenden 23 maal, zoveel kans op besmetting met vogelgriep hebben, terwijl deze dieren altijd binnen worden gehouden en geen direct contact met wilde vogels hebben.
Bij de recente uitbraak van vogelgriep in november 2014 zijn drie afzonderlijke bedrijven besmet geraakt, waar de kippen altijd binnen gehouden worden en waartussen geen onderlinge contacten geweest zijn. Het is dus absoluut niet zo dat vrije uitloop bedrijven als schuldige kunnen worden aangewezen voor insleep van het vogelgriep virus.

Wel kunnen er maatregelen worden getroffen om vrije uitloop en biologische pluimveebedrijven weerbaarder te maken tegen vogelgriep. Dit kan door de uitlopen beter in te richten en onaantrekkelijk te maken voor wilde vogels, met name eenden en ganzen.
Om hygiënische redenen is het belangrijk dat de eerste 2 à 3 meters van de vrije uitloop naast de stal van verhard materiaal zijn (bijv. grind, kiezel). De vrije uitloop moet verder grotendeels zijn begroeid. Over het gehele oppervlak van de vrije uitloop moeten voldoende struiken, heggen, bomen als beschutting en schuilmogelijkheid voor de dieren gelijkmatig verdeeld worden aangeplant. Dit is een win-winsituatie, want eenden en ganzen kunnen in een dergelijke begroeide uitloop niet landen, terwijl kippen de beschutting juist prettig vinden. Kippen durven een kale uitloop nauwelijks op, omdat ze vrezen daar een makkelijke prooi te zijn voor roofvogels.

Overigens golden er tot 1 januari jl. regels van het Productschap voor Pluimveevlees en Eieren waarin een goed ingerichte vrije uitloop verplicht werd gesteld, met voldoende struiken, bomen en andere structuren, waardoor wilde watervogels niet meer kunnen landen in de uitloop. Het productschap is echter per 1 januari 2015 opgeven en de rijksoverheid heeft deze regels niet overgenomen. De Dierenbescherming dringt er bij het rijk op aan een goede inrichting van de uitloop alsnog wettelijk verplicht te stellen.

Naast een vrije uitloop in de open lucht dient aan alle stallen een ruime overdekte uitloop met veel licht en lucht, met een volledig lichtdoorlatend dak te worden aangebouwd. Dit in verband met mogelijke perioden waarin een ophokplicht geldt. De overdekte uitlopen moeten diergericht ontworpen worden, waarbij de oppervlakte van de overdekte uitloop even groot is als het vloeroppervlak van de stal, net als bij bijvoorbeeld het Rondeel[3]. De overdekte uitloop moet goed en aantrekkelijk voor kippen worden ingericht met scharrelmateriaal en omgevingsverrijking.

2.6 Pluimveebedrijven weghalen uit / niet vestigen in gebieden met veel watervogels

Het lijkt er alleszins op dat één van de routes waarlangs het vogelgriepvirus in Nederland komt trekkende watervogels uit het Nabije en Verre Oosten zijn. Die watervogels zijn op doorreis naar verder gelegen gebieden of komen in Nederland overwinteren. Bij diverse wilde eenden, ganzen en zwanen is het vogelgriepvirus aangetroffen. De uitbraken van vogelgriep die we in de laatste jaren in Nederland hebben gehad, vallen vaak samen met het vogeltrekseizoen en zijn dikwijls in de buurt van waterrijke gebieden met veel watervogels.

[3] Zie voor een uitleg over de opbouw van de Rondeel stal http://www.rondeel.org/nl/

Het is niet helemaal zeker, maar er zijn wel zeer sterke aanwijzingen dat trekkende watervogels het vogelgriepvirus naar Nederland kunnen brengen. Om het jaar-in-jaar-uit ruimen van tienduizenden tot honderdduizenden stuks pluimvee tegen te gaan, lijkt het uit voorzorg goed om pluimveebedrijven weg te halen c.q. niet te vestigen in gebieden met veel watervogels. Dat zijn gebieden bij grote wateren, zoals de grote rivieren, grote meren, de Waddenzee, de Noordzee en de Zeeuwse wateren.

Voorkomen dat zich nieuwe pluimveebedrijven in de buurt van grote wateren vestigen, kan betrekkelijk eenvoudig. De rijksoverheid kan in een nationaal ruimtelijk plan besluiten dat dit moet gebeuren en provincies en gemeenten opdragen dit in hun omgevingsvisies respectievelijk bestemmingsplannen te regelen.
De provincies kunnen in opdracht van het rijk of op eigen initiatief in hun provinciale Omgevingsvisies en in de provinciale Omgevingsverordening opnemen dat binnen een straal van 10 kilometer van grote wateren zich geen nieuwe pluimveebedrijven mogen vestigen. Voor bedrijven die zich al binnen die afstand van grote wateren bevinden kan een groeistop worden ingesteld. Gemeenten moeten zich vervolgens in hun bestemmingsplannen en bij het verlenen van Omgevingsvergunningen aan pluimveebedrijven hieraan houden.

Lastiger is het om pluimveebedrijven die al dicht bij grote wateren zijn gevestigd daar weg te halen. Ook dat kan door rijk en/of provincies worden voorgeschreven en geregeld, maar hierbij speelt wel de vraag hoeveel tijd of schadevergoeding de betreffende bedrijven daarvoor moeten krijgen. Er is een aantal scenario's denkbaar, die hiervoor onderzocht en doorgerekend zouden moeten worden:

- Direct weghalen. Dit kan waarschijnlijk alleen als je de bedrijven daarvoor schadeloos stelt;
- Naar voorbeeld van het nertsenfokverbod bedrijven verplichten binnen 10 jaar te sluiten en hier een schadevergoeding tegenover stellen. In die 10 jaar kunnen stallen en stalinrichting voor een groot deel afgeschreven zijn, maar voor de resterende waarde zal een schadevergoeding moeten worden betaald;
- Een andere optie is deze pluimveebedrijven te sluiten zodra stallen en stalinrichting helemaal zijn afgeschreven. Hiermee is maximaal 30 jaar gemoeid, maar vanwege het volledig afschrijven hoeft de overheid geen schadeloosstelling te geven.

Het is uiteraard aan de nationale en provinciale politiek om te besluiten pluimveebedrijven bij grote wateren te weren en te bepalen hoe dit dient te gebeuren, maar hoe eerder hoe beter.

2.7 Grote concentraties van pluimveebedrijven afbouwen

De hoog pathogene vogelgriepuitbraak in november 2014 betrof boerderijen in het westen van Utrecht, het westen van Overijssel en in Zuid-Holland. Dit zijn gebieden met relatief weinig pluimvee. Ook de meeste laag pathogene vogelgriepuitbraken in de jaren tussen 2003 en 2014 waren in gebieden met relatief weinig pluimveebedrijven. Het aantal 'geruimde' stuks pluimvee bleef daarom meestal in de tienduizenden steken (zie bijlage 1).

De hoog pathogene uitbraak in 2003 trof één van de twee Nederlandse concentratiegebieden van pluimveehouderijen in Nederland; de omgeving van Venray, alwaar in midden Limburg en Zuidoost Brabant ongeveer een derde van de Nederlandse pluimveestapel zit. Mede daardoor

kon het vogelgriepvirus heftig om zich heen grijpen en werden in een paar weken op meer dan 1.000 boerderijen ruim 30 miljoen kippen, eenden en kalkoenen gedood en vernietigd.
Een geluk bij een ongeluk in 2003 was, dat het virus niet over de grote rivieren kwam en toesloeg in het andere grote concentratiegebied, waar eveneens ongeveer een derde van de Nederlandse pluimveestapel zit, de Gelderse Vallei en de Zuidwest Veluwe.

Dat de pluimveehouderij zo sterk geconcentreerd zit in twee gebieden – midden Limburg en de Gelderse Vallei – vormt een groot risico op grote uitbraken van vogelgriep en ook voor uitbraken van andere dierziekten. Daarom is het dringend gewenst al te grote concentraties van pluimvee af te bouwen, en om tussen gebieden met veel pluimvee pluimveevrije zones te creëren van minstens 10 kilometer (dit is de straal die rond een dierziekte-uitbraak wordt getrokken om in dat 10 kilometer gebied bestrijdingsmaatregelen te treffen). Door tussen 2 pluimveerijke gebieden een pluimveevrije zone van minstens 10 kilometer te maken, hoeft bij een uitbraak in het ene gebied in het andere gebied niet 'preventief geruimd' te worden.

De rijksoverheid kan in een nationaal ruimtelijk plan de provincies en gemeenten opdragen concentraties van pluimvee te verminderen en pluimveevrije zones in te stellen. Provincies kunnen in opdracht van het rijk of uit eigen beweging besluiten dit in hun Omgevingsvisie en hun Omgevingsverordening te regelen.
Er zijn een aantal scenario's denkbaar, die hiervoor onderzocht en doorgerekend zouden moeten worden:

- Nieuw-vestiging en uitbreiding van pluimveebedrijven in concentratiegebieden verbieden;
- Bestaande concentraties verminderen door pluimveebedrijven uit te kopen, of een afbouwtermijn op te leggen;
- Pluimveevrije zones realiseren door vestiging en uitbreiding van pluimveebedrijven in die zones te verbieden en bestaande bedrijven uit te kopen, of een afbouwtermijn op te leggen.

Het is uiteraard aan de nationale en provinciale politiek om te besluiten concentraties van pluimvee tegen te gaan en daarnaast pluimveevrije zones in te stellen.

2.8 Verminderen vogelgriepslachtoffers door verkleinen stallen en koppels

Het aantal bedrijven in de pluimveehouderij is de laatste decennia afgenomen, maar het aantal dieren per bedrijf is sterk toegenomen. Het gemiddelde aantal dieren per bedrijf is:

- Gemiddeld 72.000 vleeskuikens per bedrijf, waarbij 67% van de bedrijven meer dan 75.000 dieren per bedrijf heeft.
- Gemiddeld 31.500 leghennen per bedrijf, waarbij 50% van de bedrijven meer dan 50.000 dieren per bedrijf heeft.
- Gemiddeld 16.000 kalkoenen per bedrijf.
- Gemiddeld 20.000 eenden per bedrijf.

Als er op deze bedrijven een besmetting met vogelgriep optreedt, of als de bedrijven die zich nabij een besmet bedrijf bevinden geruimd moeten worden, moeten er per keer zeer grote aantallen, overwegend gezonde dieren worden geruimd. Het is daarom noodzakelijk om een

maximum te stellen aan het aantal dieren per bedrijf. Dit maximum zou gesteld moeten worden op de grens van waaraf je een stal een megastal kunt noemen. In het rapport 'Megastallen in beeld' van het Instituut Alterra van Wageningen Universiteit en Research wordt de grens voor mega-pluimveebedrijven gelegd op 120.000 leghennen en 220.000 vleeskuikens.
Verder is, zoals in paragraaf 2.7 al is aangegeven, een goede spreiding van pluimveebedrijven natuurlijk van belang, waarbij er geen concentraties van een groot aantal pluimveebedrijven in een beperkt gebied moeten zijn.

2.9 Meer opvangcapaciteit op broederijen en leghenopfokbedrijven

Bij een uitbraak van vogelgriep wordt dikwijls een vervoersverbod voor broedeieren, kuikens en jonge leghennen afgekondigd. Dit omdat zij het griepvirus zouden kunnen verspreiden. Op broederijen en op pluimveebedrijven waar men kuikens tot leghen opfokt, kan dit tot dierenwelzijnsproblemen leiden.

Problemen op broederijen
Op broederijen waar men kuikens voor het leggen van eieren uitbroedt, zijn voorzieningen aanwezig om de mannelijke kuikens (die immers geen eieren leggen) te doden. Wordt er nu vanwege vogelgriep een vervoersverbod afgekondigd, dan is er geen capaciteit om de vrouwelijke kuikens op te vangen en te verzorgen en zullen deze ook, net als de haantjes, gedood moeten worden.

Het doden van alle kuikens op een broederij van legkippen is triest, maar veel erger is de situatie op broederijen voor vleeskuikens als er een vervoersverbod wordt afgekondigd. Ook hier is het gebruikelijk de kuikens direct nadat zij uit het ei komen af te voeren naar een pluimveebedrijf. Maar als dit vanwege een vervoersverbod niet mag, is er op de broederij geen capaciteit om de kuikens op te vangen en water en voer te geven, en is er ook geen voorziening om in noodgevallen de kuikens op grote schaal te doden.
Vanwege economische overwegingen wordt bij een vervoersverbod zo lang mogelijk gewacht met het doden van de kuikens. Kuikens kunnen dit maximaal 3 dagen uithouden zonder water en voer voordat ze dood gaan, maar dit is vanuit oogpunt van dierenwelzijn niet aanvaardbaar. Kuikens die in de broedmachines als eerste uit het ei zijn gekomen, verblijven daar al 3 dagen zonder water en voer, voordat ze uit de broedmachine worden gehaald. De vroege uitkomers zitten dan in totaal 6 dagen zonder water en voer.
Om dit probleem op te lossen moeten broederijen voorzien worden van opvangcapaciteit (huisvesting met water- en voervoorzieningen) om bij een vervoersverbod de kuikens op een aanvaardbare manier op te vangen. Daarnaast moeten ze de beschikking krijgen over apparatuur om kuikens in uiterste nood zonder onaanvaardbaar lijden te kunnen doden.

Verder moeten broederijen, of ze nu legkippen of vleeskuikens uitbroeden, bij een vervoersverbod direct stoppen met het inleggen van nieuwe eieren in de broedmachines.

De hiervoor geschetste voorzieningen op broederijen moeten echter beschouwd worden als een tussenoplossing. Er moeten nieuwe methoden van uitbroeden komen in de gehele

pluimveehouderij. Er zijn al systemen bekend en in de praktijk ingevoerd[4], waarbij bebroede eieren drie dagen voordat ze uitkomen naar de stal van bestemming worden gebracht. De kuikens komen dan uit in de stal waarin ze hun verdere leven gehouden worden en hebben meteen na uitkomst de beschikking over water en voer. Bovendien hoeven ze niet als jong kuiken te worden geladen en getransporteerd. Dergelijke systemen moeten binnen enkele jaren op alle pluimveebedrijven worden aangebracht. De broederijen vervullen dan alleen nog de functie van eieren uitbroeden tot drie dagen voor de uitkomst.

Problemen op leghen opfokbedrijven
Op bedrijven met opfokleghennen (tot een leeftijd van 17 weken) ontstaan ook problemen bij een vervoersverbod. Leghennen worden normaliter op een leeftijd van 17 weken van een opfokbedrijf naar een leghennenbedrijf vervoerd. Vanaf deze leeftijd moeten ze leren om eieren te leggen in legnesten. Op de opfokbedrijven zijn echter geen legnesten. Als de leghennen daar door een vervoersverbod langer moeten blijven, gaan ze eieren op de grond leggen. Dit gedrag leren ze later moeilijk af en dat is een probleem voor de leghennenhouder. Om dit probleem op te lossen, moeten bedrijven die leghennen opfokken voldoende capaciteit hebben en legnesten plaatsen, om een periode met een vervoersverbod te kunnen overbruggen.

2.10 Diervriendelijker aanpak vogelgriep internationaal aankaarten

De Dierenbescherming vindt natuurlijk dat een diervriendelijker aanpak van de vogelgriep zich niet moet beperken tot Nederland, maar ook het pluimvee buiten Nederland ten goede moet komen.

Ook economisch is het van belang maatregelen ter verbetering van de aanpak van vogelgriep niet tot Nederland te beperken. De Nederlandse productie van eieren en pluimveevlees is voor ruim 70% bestemd voor de export. Eenvoudig gezegd gaat het grootste deel van de export naar Duitsland, een groot deel naar de rest van Europa, en ook nog een deel naar de rest van de wereld.
Als Duitsland, de Europese Unie, of de Werelddiergezondheidsorganisatie (OIE) de vernieuwde Nederlandse aanpak van vogelgriep niet accepteert, kan dit exportproblemen en daarmee economische schade opleveren voor de Nederlandse pluimveehouderij.

Alle reden voor de Nederlandse regering om het diervriendelijker aanpakken ook in internationale fora aan te pakken, te beginnen in de Europese Unie, maar ook in de OIE.
Na eerdere grote dierziekte-uitbraken heeft Nederland met succes bij de EU en de OIE gelobbyd voor onder meer preventieve vaccinaties zonder dat gevaccineerde dieren daarna nog ‘geruimd’ hoeven te worden, en voor het soepeler omgaan met niet voor commerciële doeleinden gehouden dieren (z.g. hobby dieren).
In de eerste helft van 2016 is Nederland voorzitter van de Europese Unie, een uitstekende uitgangspositie om het diervriendelijker aanpakken van vogelgriep te agenderen bij de Europese Landbouwministerraad en bij het permanent veterinair comité in Brussel.

[4] Zie bijvoorbeeld het X-treck-systeem:
http://www.vencomaticgroup.com/nl/producten/vleeskuikens/huisvestingsoplossingen/x-treck

Op initiatief van Nederland hebben Denemarken, Duitsland en Nederland op 14 december 2014 een gezamenlijke verklaring over dierenwelzijn uitgegeven. Daarin wordt onder meer de intentie uitgesproken om meer te gaan samenwerken op het vlak van dierenwelzijn. Dit initiatief kan ook gebruikt worden door de Nederlandse overheid om met Denemarken en Duitsland samenwerking te realiseren op het vlak van een diervriendelijker aanpak van uitbraken van vogelgriep.

3 STAPPENPLAN VOOR DIERVRIENDELIJKER AANPAKKEN VOGELGRIEP

2015

- Nationale evaluatie van de hoog pathogene vogelgriepuitbraak in Nederland in november 2014.
- Overleg met Duitsland over het accepteren van eieren en pluimveevlees van tegen vogelgriep gevaccineerd pluimvee.
- Samen met Duitsland verzoek bij de EU in dienen om toestemming voor het tegen vogelgriep vaccineren van pluimvee.
- Andere EU-lidstaten uitnodigen zich bij het vaccinatie-initiatief van Nederland en Duitsland aan te sluiten.
- De EU verzoeken een onderzoeksprogramma op te zetten voor het ontwikkelen van betere vaccins tegen vogelgriep.
- Een nationaal ruimtelijk plan opstellen, waarin de provincies en gemeenten wordt opgedragen pluimveebedrijven te weren van gebieden met veel watervogels, concentraties van pluimveebedrijven aan te pakken en tussen deze concentraties pluimveevrije zones te maken.
- Een nationaal plan opstellen om de uitlopen van pluimvee te verbeteren en tevens onaantrekkelijker te maken voor watervogels.
- In het najaar starten met het voortaan jaarlijks vaccineren van pluimvee.

2016

- In het kader van het Nederlands voorzitterschap van de EU een internationale conferentie organiseren over het diervriendelijker aanpakken van de vogelgriep.
- Provincies passen hun Omgevingsvisies en Omgevingsverordeningen aan om pluimveebedrijven te weren van gebieden met veel watervogels, concentraties van pluimveebedrijven aan te pakken en tussen deze concentraties pluimveevrije zones te maken.
- Provincies starten in het kader van hun plattelandsbeleid met het uitvoeren van het nationale plan ter verbetering van uitlopen voor pluimvee.

2017 – 2027

- Provincies saneren pluimveebedrijven in de buurt van gebieden met veel watervogels, pakken grote concentraties pluimvee aan en leggen pluimveevrije zones aan.

Bijlage 1 Pluimvee geruimd bij vogelgriep sinds 2003

Datum uitbraak	Plaats van uitbraak	Soort uitbraak	Aantal 'geruimde' dieren	Getroffen diersoort
2003	> 1.000 bedrijven		30.000.000	Kippen, kalkoenen, eenden
01-08-2006	Voorthuizen (Gld)	Laag pathogeen	25.000	Legkippen
16-05-2010	Deurne (NB)	Laag pathogeen	28.000	Legkippen
25-03-2011	Kapelle (Z)	Laag pathogeen	127.500	Legkippen
13-05-2011	Kootwijkerbroek (Gld)	Laag pathogeen	8.800	Legkippen
26-06-2011	Creil (Fl)	Laag pathogeen	47.000	Legkippen
	Creil (Fl)	Laag pathogeen	Kalkoenen 6.750	Kalkoenen
23-02-2012	Zuidwolde (Dr)	Laag pathogeen	niet geruimd	Zwanen
18-03-2012	Kelpen-Oler (L)	Laag pathogeen	Kalkoenen 44.500	Kalkoenen
10-08-2012	Hagestein (U)	Laag pathogeen	38.000	Legkippen
12-03-2013	Lochem (Gld)	Laag pathogeen	85.000	Legkippen
19-03-2013	Zeewolde (Fl)	Laag pathogeen	24.000	Legkippen
01-06-2013	Leusden (U)	Laag pathogeen	11.000	Legkippen
02-08-2013	Trum (Fr)	Laag pathogeen	9.000	Legkippen
30-11-2013	Sint- Annen (Gr)	Laag pathogeen	10.000	Legkippen
12-12-2013	Scheemda (Gr)	Laag pathogeen	12.000	Legkippen
27-02-2014	Swifterband (Fl)	Laag pathogeen	40.000	Legkippen
13-03-2014	Buchem (Gld)	Laag pathogeen	10.000	Legkippen
15-11-2014	Hekendorp (U)	Hoog pathogeen	150.000	Legkippen
20-11-2014	Ter Aar (ZH)	Hoog pathogeen	43.000	Legkippen
21-11-2014	Kamperveen (O)	Hoog pathogeen	10.000	Legkippen
	Kamperveen (O)	Hoog pathogeen	91.500	Legkippen
	Kamperveen (O)	Hoog pathogeen	Eenden 15.000	Eenden
	Barneveld (Gld)	Uit voorzorg	Eenden 8.000	Eenden
30-11-2014	Zoeterwoude (ZH)	Hoog pathogeen	28.000	Mestkuikens
Totaal			**38.320.050**	